

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:
24/3570

Vår referanse:
24/141692 - 2

Sted, dato:
Hamar, 30.09.2024

Høring - NOU 2024: 12 - Håndheving av mindre narkotikaovertrедelser

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev av 24. juni 2024, hvor det inviteres til å komme med innspill til NOU 2024:12 – håndtering av mindre narkotikaovertrедelser.

Innlandet politidistrikt har fått utsatt høringsfristen til 30. september 2024.

Rushånderingsutvalgets utredning har vært vurdert av politi- og påtalefaglige miljøer i politidistriktet. Utredningen er omfattende og griper inn i den pågående politiske samfunnsdebatten med divergerende oppfatninger om hvordan mindre narkotikaovertrедelser skal håndheves, endog spørsmålet om hva som skal være straffbart.

I tillegg kommer Riksadvokatens føringer om bruk av tvangsmidler i mindre narkotikaovertrедelser som gjelder bruk av narkotika og besittelse av narkotika til eget bruk og nyere høyesteretts praksis knyttet til håndheving overfor rusmisbrukere.

Rushånderingsutvalgets utredning stiller enkelte spørsmålstegn ved riksadvokatens rettslige føringer, for eksempel riksadvokatens standpunkt knyttet til forholdsmessigheten ved tvangsbruk. I dette terrenget er det krevende for politiet og påtalemyndigheten å skulle avgi høringsuttalelse.

Innspillene fra Innlandet politidistrikt vil være relatert til våre erfaringer knyttet til håndheving, blant annet etter Riksadvokatens brev av 9. april 2021 og nyere Høyesterettspraksis vedrørende rusmisbrukere.

Det kan bemerkes at håndheving av mindre narkotikaovertrедelser (bruk og besittelse til eget bruk) var lavt prioritert i Innlandet politidistrikt lenge før riksadvokatens brev.

Overordnet innspill til høringen:

Vår erfaring de siste årene er at det er blitt mer komplisert å håndheve mindre narkotikaovertridelser i det daglige arbeidet for politiet og påtalemyndigheten. Videre tilsier politiets ressursituasjon at alvorligere kriminalitet må gis prioritet. Det er derfor viktig for politiet og påtalemyndigheten at det avklares politisk gjennom lovgivende myndighet hvordan narkotikaovertridelser som gjelder bruk og besittelse av narkotika til eget bruk skal håndteres strafferettslig, og at det gis praktiske "kjøreregler" for den enkelte politipatrulje og den enkelte politiadvokat.

Narkotika er ulovlig

Vi er enige i å påpeke viktigheten av at befatning med narkotika er ulovlig etter gjeldende lovgivning, og ikke avkriminalisert. Vi opplever at mange innbyggere, herunder både foreldre og ungdom, har misforstått dette. Bruk og besittelse av narkotika er sanksjonert med straff i legemiddeloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd. Rettstilstanden står ved lag etter stortingsbehandlingen av Prop. 92 L (2020-2021).

I tillegg kommer tilbakemeldinger fra våre mannskaper om at barn, unge og voksne tilpasser seg at politiet, etter dagens rettstilstand, ikke i samme grad som tidligere kan avdekke bruk av narkotika ved bruk av kroppslig undersøkelse. Manges erfaring er at de unngår straffeforfølgning dersom de ikke erkjenner bruk.

Dette kan være uheldig, og fører til at unge personer ikke blir fanget opp før de begår mer alvorlig kriminalitet. Uten sikre bevis for rusmisbruk er det vanskeligere, for foreldre og andre myndigheter, herunder barnevernet, å sette inn tiltak overfor både voksen og unge personer.

Flere av de forslag som Rushåndteringsutvalget fremmer vil gjøre det lettere å håndheve. Men uansett kreves saksbehandling for politiet og påtalemyndigheten, hvor ressursbruken ikke alltid vil stå i forhold til den lave straffverdigheten overtredsene representerer i dagens samfunnsbilde. Politiets og påtalemyndighetens begrensede ressursmessige handlingsrom, vil alltid føre til at det som anses som alvorlig kriminalitet vil måtte gis forrang. At straffbare forhold anses som mindre alvorlige vil også legge begrensninger på hvor mye innbyggeren skal måtte tåle av pålagt oppfølging, som griper inn i individets frihet.

Konkrete innspill til høringen:

Uavhengig av de politiske sidene ved tematikken og spørsmålet om rusutvalgets rettslige vurderinger kan danne grunnlag for endringer og justeringer, kommer vi med følgende konkrete kommentarer til enkelte punkter i utvalgets rapport.

Forholdsmessighetsvurderingene

De foreslåtte presiseringene for forholdsmessighetsvurderingene bidrar til at det blir lettere å foreta bedre skjønnsutøvelse i det praktiske liv. Regelfesting av "tegn og symptomer" fremstår også som et positivt tiltak og vi tiltrer uvalgte forslag om å lovfeste observasjon og granskning av tegn og symptomer. Vi er enige i at kompetansen til å beslutte bør ligge hos polititjenesteperson.

Likebehandling og rettsikkerhet

Vi er enige at politiet i dag langt på veg er avhengig av mistenktes/siktede tilståelse i saker som gjelder bruk av narkotika for å få positiv påtaleavgjørelse. Vi støtter utvalgets

forslag om at påtalemyndigheten og politiet må gis muligheter til å avdekke bruk av narkotika, uavhengig av om mistenkt/siktede har tilstått bruken eller ei.

Lovhjemmel for bruk av spyttprøver straffeprosessloven § 157 – nytt fjerde ledd

Det er foreslått ny lovhomeel for bruk av spyttprøver, hvor primærkompetansen til å beslutte dette er tillagt retten, men hvor påtalemyndigheten er gitt sekundærkompetanse i hastetilfeller. Det vil ikke være praktisk å sende slike saker til retten. Det vil medføre tidsspill og dersom personer mistenkt for bruk/besittelse av narkotika må holdes tilbake til rettens avgjørelse foreligger, synes det å utgjøre et uforholdsmessig inngrep. Lovforslaget virker dessuten inkonsekvent når utvalget fremhever at spyttprøve er et lite inngripende tvangsmiddel.

Rushånderingsutvalgets oppfatning er at bruk av spyttprøver er et lite inngripende tvangsmiddel. Sammenliknet med urin- og blodprøve må dette være en riktig forståelse, i hvert fall når den avgis frivillig. Hvis vi tar utgangspunkt i at denne vurderingen er riktig og at spyttprøver lettere kan brukes overfor personer som mistenkes for å bruke narkotika, må det avklares hva formålet med spyttprøven skal være, hensett til våre erfaringer med at tingretten ikke godkjenner spyttprøve alene som et avgjørende bevis for domfellelse.

Spyttprøve alene, slik vi kjenner det gjennom Utrykningspolitiet (UP) sin praksis, gis ikke mistenkte god nok rettssikkerhet uten at det foretas blod- eller urinprøve for endelig å avklare ulovlig bruk av narkotika. Flere ganger har vi erfart at blodprøven ikke viser bruk av den type narkotika som forutgående spyttprøve har indikert. Dette fremgår når vi får svar på blodprøven som er sikret i forbindelse med en positiv spyttprøve for å avklare ruspåvirket kjøring.

Det foreslås at spyttprøver kan tas ved samtykke. Vi mener dette vil fremme forskjellsbehandling. I et rettsikkerhetsperspektiv er det viktig at det etableres et håndhevsregime som ikke kan medføre selvinkriminering og rammer de som er medgjørlige og erkjenner overtredelser. Politiets håndheving må bygge på konkret mistanke, ikke mistanke som bygger på noens medgjørlighet eller samtykke til bruk av spyttprøve.

Endringene som foreslås innført i straffeprosessloven § 157 fjerde ledd kan forstås slik at det oppstilles krav om både skriftlig samtykke og et hasteelement. Samtykke og hasteelementet er to selvstendige grunnlag for en beslutning om kroppslig undersøkelse. Lovteksten bør derfor endres slik at "og" erstattes med "eller". Vi mener det nye forslaget skal være likt som dagens § 157: Når mistenkte ikke samtykker til spyttprøve, kan påtalemyndigheten beslutte at spyttprøve tas.

Straffeprosessloven § 170a - ny lovtekst

De foreslåtte vurderingsmomentene fremstår som gode, ikke bare i saker som gjelder håndheving av mindre narkotikalovbrudd, men mer generelt.

Påtaleunntatelse med vilkår

Etter dagens praksis skal påtalemyndigheten i saker som gjelder bruk av narkotika, typisk med gjerningsperson under 18 år, gi påtaleunntatelse med vilkår og oversende saken til kommunens oppfølgingsteam. Dersom siktede ikke følger opp vilkår, skal saken returneres til påtalemyndigheten, for mer tradisjonell strafferettslig håndtering. Vi har i dag altså et system hvor man ønsker å overføre oppfølging mer over i helsespetet

fremfor justissporet, men hvor man er avhengig av at det opprettes en straffesak. Med riksadvokatens føringer for forholdsmessighet og mindre adgang til bruk av tvangsmidler, er bevisinnhenting gjort mer komplisert, samtidig som denne type overtredelser er lavt prioritert på grunn av politiets begrensede ressurser.

At det i nytt lovbud straffeprosessloven § 71d åpnes for at politiet kan kople på de kommunale oppfølgingsteamene i det forebyggende sporet er positivt og fremstår som mer riktig for politiets ressursbruk, enn så lenge dette anses som kriminalitet med lav straffverdighet.

For de tilfellene hvor påtalemyndigheten skal gi påtaleunntatelse med vilkår, er de foreslåtte endringene hensiktsmessige.

Terskelverdier for mengde narkotika til eget bruk

Det virker fornuftig gjennom forskrift å fastsette hvilken mengde narkotika som kan ansees å være til eget forbruk. Vi er enige i at det opprettes lavere terskelverdier for heroin og kokain, slik utvalget foreslår, med begrunnelse i skadepotensiale som er i stoffene.

Vi støtter også utvalgets forslag om at det for enkelte stoffer kan settes en terskelverdi til null, avhengig av faregrad og muligheten for å innta fremtidige syntetisk fremstilte stoffer, som man ennå ikke helt ser konsekvensene av.

Vi støtter utvalgets forslag om at rabatten ved besittelse/befatning med flere stoffer bør være mindre enn det som ble foreslått i Prop 92L.

Fengselsstraff – straffeloven § 232a

Vi støtter utvalgets forslag om at fengselsstraff er med i strafferammen § 232a.

De rusavhengige

Vi støtter utvalgets forslag om at det er flere faktorer som er avgjørende for hvorvidt en person skal ansees som rusmiddelavhengig eller ikke. Vi mener at utvalgets oppramsing av ulike momenter vil kunne være med på å gi en bedre kvalitetsvurdering opp mot begrepet rusmiddelavhengig. Det kan ikke være hva den enkelte rusmiddelbruker selv oppfatter å være, men en objektiv vurdering basert på blant annet de faktorene som angis i utredningen.

Vi er enige i utvalgets vurdering av at personer under 18 år, bare unntaksvis vil ha en avhengighetsdiagnose. Dette spesielt av hensyn til varighetskriteriene.

Vi støtter utvalgets forslag om at betinget reaksjon vil kunne være med å forebygge nye straffbare handlinger og bør kunne være et viktig forebyggende tiltak overfor yngre rusmisbrukere/ungdom i en eksperimentell fase. Forslaget om å fastsette egne særvilkår, for eksempel oppmøte hos rådgivende enhet for russaker i kommunene støttes fra vår side. Det bør være en fleksibilitet i reaksjonsvalget for påtalemyndigheten enten ved betinget eller ubetinget påtaleunntatelse. Overføring til kommunen for oppfølging bør være mer forpliktende enn i dag.

Vi er enige med utvalgets utredning knyttet til at det må kreves noe mer sannsynlighetsovervekt for at man skal legge til grunn at en person er

rusmiddelavhengig. Dersom slike holdepunkter ikke kan fremlegges/dokumenteres må retten legge til grunn at siktede ikke er rusmiddelavhengig.

Ransakingsformålet og tredjemannsransaking

Vi støtter utvalgets forslag om behovet for å klargjøre reglene rundt "tredjemannsransaking". Vi støtter også utvalgets resonnement knyttet til at det er ransakingsformålet som er det avgjørende. Om en ransaking først og fremst skal opplyse saken mot den den ransakes mot, eller om det er mot en annen person typisk ukjent selger av narkotika. Da må reglene om tredjemannsransaking følges.

Personransaking

Det foreslås en endring i straffeloven § 195 ved å ta inn et nytt fjerde ledd, herunder klargjøringer av hva ransaking av person kan omfatte og forholdet til kroppslig undersøkelse, jf. straffeprosessloven § 157. Vi støtter utvalgets forslag om å sørge for en presisering av hva en personransaking kan omfatte. Vi mener at forslaget ikke gir de nødvendige avklaringer og det er nødvendig med en nærmere redegjørelse for forholdet mellom personransaking og kroppslig undersøkelse. I en slik presisering er det viktig å få frem forskjellene mellom personransaking, kroppsligundersøkelse samt avklare/presisere hva som ligger inn under "oppbevaringssted".

Nærmere om kommunenes oppfølgingsteam og påtalemyndigheten

Vi er enige med utvalget i at det er et større potensial i bruken av rådgivende enhet for russaker i den enkelte kommune. Manglende bruk antar vi har en klar sammenheng med manglende avdekking og prioritering av russaker hos politiet.

Vi støtter utvalgets forslag om videreføring av muligheten for påtalemyndigheten å gi påtaleunntatelse med vilkår om å møte rådgivende enhet for russaker. Dette bør være hovedregelen for gjerningspersoner under 18 år. Vi støtter også utvalgets forslag om at dette også bør benyttes overfor gjerningspersoner over 18 år som har et oppfølgingsbehov, eller når det gjelder førstegangsovertredelser.

Utvalget forslår å øke antall møter med rådgivende enhet for russaker fra 1 opptil 3 møter. Dette støttes under visse forutsetninger. Rusforebyggende enheten for russaker har ved flere politidistrikt lite sakstilfang. Dette bygger ikke kompetanse. Dersom man skal heve møtevirksomheten fra 1 til 3 møter, må det være søkelys på innhold og hensikt med de ulike møtene. Møtene må også i større grad kreve forpliktende oppfølging, for eksempel tjene som vilkår for påtaleunntatelse/betinget forelegg, i de tilfellene en straffesak er bakgrunnen for sakens oppfølging.

Pr i dag kan rusforebyggende enhet gjennomføre en opplysende samtale. Innholdet i disse samtalene må gå fra kun informasjonsarbeid til en vinkling mer opp imot helsehjelp. Slik mandatet til rusforebyggende enhet er i dag, har de ikke lov til å bevege seg inn i helsehjelp-sporet. Pr nå plikter ungdommen å møte i en slik opplysende samtale men kan i utgangspunktet velge å ikke engasjere seg/bry seg om samtalen. Det er i altfor stor grad frihet til ikke å involvere seg fra ungdommen sin side.

Vi er enige med utvalget at unntatelse av å møte for rådgivende enhet for russaker bør få konsekvenser for gjerningspersonen, i de tilfellene det ligger en straffesak i bunn. Det vil gi uheldige signaler dersom brudd på vilkårene ikke medfører annen type oppfølging/reaksjon av gjerningspersonen. Vi er enige i utvalgets forslag om at straffeforfølgningen da må tas opp igjen.

Vi støtter utvalgets forslag om at påtalemyndigheten kan gi påtaleunntatelse med vilkår om ruskontroll i mindre alvorlige narkotikasaker, der dette er å anse som en forholdsmessig og egnet reaksjon overfor gjerningspersonen. Vi er enige i at dette vil være en fornuftig oppfølging overfor gjerningspersoner under 18 år som antas å ha et oppfølgingsbehov.

Utvalget har foreslått en ny bestemmelse i straffeprosessloven § 71d, der påtalemyndigheten gis hjemmel til å henlegge en sak og henvise gjerningspersonen til rådgivende enhet for rus saker i stedet. Det bør også være adgang til å kunne henvise direkte til rådgivende enhet i stedet for å opprette straffesak.

Det kreves tydelige retningslinjer i forhold til hvem som "eier" saken. Justissektoren vil være den som initierer oppfølgingen mens det vil være helsedirektoratet gjennom kommunen som skal utføre handlingene. Allerede nå i dag ser vi utfordringer i forhold til "hvem som skal betale for hva", noe som kan føre til vegring fra påtalemyndighetens side for å oversende saker. Det er i dag også en utfordring for de rusforebyggende enhetene i kommunene å forholde seg til resultatene av prøvene. De sender inn prøvene mens det er politiet/påtalemyndigheten som får svarene. Rådgivende enhet blir således bare en utførende aktør uten mulighet til å kunne få resultatene av testene og følge opp direkte selv. Regelverket bør åpne for tett samarbeid på tvers av etatene uavhengig av taushetsplikten.

Ungdomsoppfølging og ruskontroll

Utvalget foreslår at ruskontroller kan gjennomføres over en tid på inntil 3 måneder. Ved behov for lengre tidsperioder bør man også vurdere ungdomsoppfølging gjennom konfliktrådet. Vi foreslår at denne perioden kan økes til 6 måneder i enkelte tilfeller. Dog kan det bli et spørsmål om forholdsmessighet sett hen til straffverdighet og krav til tvangsmessig oppfølging, som griper inn i individets frihet.

Vår oppfatning er at en ikke nødvendigvis oppnår en holdningsendring ved kun ruskontroller alene. Ruskontrollene bør kunne kombineres med faglig kvalifiserte samtaler med ungdommen og foreldrene for å kunne bidra til holdningsendringer.

Med hilsen

Johan Brekke
Politimester

Johan Martin Welhaven
Politiinspektør

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.